Джон Апдайк

Голубине Пір'я

Коли вони переїхали до Фаєртауна, всі речі були поперекидувані, попересовувані й переставлювані. Червону канапу з плетеною спинкою, яка в Оліпгері красувалася на почесному місці в їхній вітальні, а тепер виявилася надто широкою для тісної сільської світлиці, запроторили до клуні й сховали під брезент.

Ніколи вже Дейвід не зможе вилежуватися на ній з обіду до вечері, жуючи родзинки й читаючи детективні романи, наукову фантастику і П. Г. Водегауза. Блакитне крісло з широкими бильцями, що роками стояло в примарній, чистій спальні для гостей, поглядаючи звідти крізь вікно, запнуте фіранкою з швейцарським візерунком, на телефонні дроти, каштани й будинки з протилежного боку .вулиці, тут велично ровташувалося перед закуреним каміном — єдиним джерелом тепла в ці перші холодні квітневі дні.

Малим Дейвід завжди боявся тієї спальні для гостей; саме там він, лежачи хворий на кір, побачив чорну паличку завдовжки з ярд, що, ледь нахилена, рухалася вздовж ліжка і зникла, як він закричав. Його трохи непокоїло, що одна річ із того примарного оточення тепер вигрівалася біля вогню в центрі родинного кола і поволі чорніла від сажі. Книжки, що раніше збирали на себе порох у шафі біля піаніно, тут похапцем розсовали без будь-якого ладу на полиці, які столяри прилаштували попід однією стіною.

Чотирнадцятирічний Дейвід був швидше тим, кого перевезли, ніж тим, хто переїхав; як і меблі з колишнього помешкання, він мусив прилаштуватися до нового місця. Тому в суботу другого тижня після переїзду він спробував скласти книжки, щоб хоч тут знати, де що стоїть.

Ті книжки якось дивно пригнічували його. Це були твори, що їх здебільшого придбала мати в часи своєї молодості: інститутські антології грецьких драм і римської поезії, "Історія філософії" Уїлла Дюрана, зібрання творів Шекспіра в м'яких шкіряних палітурках, з пришитими стрічками-закладками, "Зелені вілли" у футлярах, ілюстровані дереворитами, "Я — тигр" Мануеля Комроффа, романи таких письменників, як Дж. Голсуорсі, Елеп Гласгов, Ірвін С. Кобб та Сінклер Льюіс, і "Елізабет". Неактуальність того добору збудила в ньому відчуття, що між ним і його батьками пролягла страшна прірва, образлива прірва часу, який сплинув, поки він народився. І йому раптом закортіло заглибитися в той час. З купи книжок, що лежали навколо нього па широких мости

нах старої підлоги, він витяг другий том чотиритомного "Нарису історії" Г. Дж. Уелса. Червоний колір палітурок па спішці збляк і став рудавим. Коли він перегорнув обкладинку, на нього війнуло солодкуватим духом горища. На чистій сторінці незнайомою рукою було виведене дівоче прізвище його матері — ріпний, розгонистий, а проте старанний підпис, ледь схожий на хапливі похилі кривулі.

що ними вона з дивовижною щедрістю покривала списки куплених товарів, господарські рахунки й великодні вітання, призначені її інститутським товаришкам з тієї самої далекої, трохи грізної пори.

Дейвід гортав книжку, поминаючи малюнки, виконані старовинним способом крапкування: барельєфи, маски, скульптури римлян без зіниць в очах, частини стародавнього одягу, черепки з посуду, знайденого в розкопаних житлах. Шрифт був надзвичайно чіткий, прозорий, як у підручнику. Дейвід схилився над пожовклими по краях сторінками, наче над чотирикутними шматками припорошеного скла, що крізь них він бачив нереальні, не зв'язані між собою світи. Бачив, як там усе поволі порушилося, повзло, і йому підступала до горла нудота. Мати і бабуся порались на кухні; цуценя, яке вони щойно придбали "для безпеки в селі", час від часу злякано шкрябало підлогу під обіднім столом, що його

в колишньому їхньому домі накривали тільки на свята, а тут обідали на ньому щодня.

Раптом, не встигнувши вчасно відвести очей —від якоїсь сторінки, Дейвід почав читати те, що Уелс написав про Ісуса: що то був невідомий політичний діяч, своєрідний мандрівний учитель в одній із малих колоній Римської імперії. Завдяки випадкові, який тепер неможливо з'ясувати, він (Дейвіда вжахнуло маленьке "в") лишився живий після розп'яття і іпомор, мабуть, черев кілька тижнів. Релігія сперлася на цей дивний випадок. Довірлива уява тих часів згодом приписала Ісусові чудодійні і надприродні вчинки; постав міф, а потім і церква, закони якої в більшості випадків прямо суперечать простому, швидше комуністичному вченню того галілейця.

Дейвідові здалося, ніби камінь, що протягом тижнів чи навіть років натягав своєю вагою плетиво його нервів, тепер порвав їх, пробив паперову сторінку і ще сотню сторінок під нею. Ця фантастична брехня — певне, що брехня: адже церкви стояли скрізь, і весь його народ повстав в ім'я боже — спершу не вжахнула його; вжахнуло те, що вона могла зродитися в людському розумі, сама думка, що в певній точці часу й простору міг існувати розум, споганений запереченням божистої природи Христа, що всесвіт не виплюнув тієї потвори, а дозволив їй жити в блюзнірстві, рости, завойовувати славу, старітися, писати книжки, які, коли б вони були правдиві, обернули б усе в страшний хаос. Світ за глибоко врізаними вікнами — поораний колесами моріжок, побілена клуня, волоський горіх з буйним свіжим листям — здавався Дейвідові захистком, звідки його вигнали назавжди. Лому наче хто приклав до щік гарячі компреси.

Дейвід ще раз прочитав написане. З своїх скупих запасів знань він спробував видобути заперечення, які б спинили самовдоволений марш цих чорних слів, але не знайшов жодного. В газетах щодня повідомлялося про випадки подолання смерті і про ще незрозуміліші речі. Та хіба хоч через один із тих випадків де-небудь будували церкви? Дейвід спробував вернутися думкою назад, від церков з їхніми

сміливими високими фасадами і убогою, занедбаною серединою до подій в Єрусалимі, й відчув, наче його оточили мінливі сірі тіні, століття історії, в яких він геть згубився. Нитка, що вела до клубка, випорснула йому з руки. Чи Христос коли приходив до нього, Дейвіда Керна, і казав: "Ось, торкнися рани на моєму боці"? Ні, не приходив, але його молитви вислуховував. А які молитви? Дейвід раз молився, щоб не помер Руді Мен, коли він підставив йому ногу і той розбив собі голову об радіатор. І Руді не помер, хоч кров так і цебеніла з нього.

Він тільки розсік шкіру, але того самого дня прийшов із забинтованою головою і знов дражнив Дейвіда. До смерті йому було далеко. Потім Дейвід, пославши замовлення на дві фотокартки кінозірок, молився, щоб їх прислали другого дня, і хоч фотокартки не прийшли другого дня, він усе-таки незабаром отримав їх:

вони виглядали з наддертого конверта, наче бог докоряв йому:

"Я вислуховую твої молитви як сам хочу і коли сам знаю". Після цього його молитви стали вже не такими конкретними, обережнішими, щоб бог мав менше підстав докоряти йому. А проте всі ті випадки кінець кінцем могли виявитись тільки незначним збігом обставин, і смішно було кидати їх у бій проти могутніх знань Г. Дж. УелсаІ Насправді вони доводили, що ворог мав слушність: надія будує повітряні замки на підставі безглуздих випадків і добачає слова там, де в дійсності є лише нікчемні карлючки.

Прийшов батько, і вони повечеряли. Тим часом стемніло. Дейвідові довелося взяти з лазні ліхтарика, щоб піти росяною травою до туалету надворі. Цього разу він уже не так боявся павуків.

Адже біля ніг у нього лежав засвічений ліхтарик. На його лінзу сіла комаха, маленька, може, москіт чи блішка, така тоненька й тендітна, що слабке світло ліхтарика позначило на дошках стіни її тінь: легенький

обрис крилець, нечіткі, але помітні, мовби крізь збільшувальне скло, рухи довгих, немов причеплених на завісах.

ніжок і темний конус самого тіла. Його здригання-то, мабуть, удари серця. Зненацька перед Дейвідом постала виразна картина смерті: довга яма в землі, не ширша за людське тіло, куди тебе спускають, а тим часом білі обличчя вгорі віддаляються. Ти пробуєш дотягтися до них, але твої руки наче пришпилені. Лопати закидають землею твоє обличчя. Ти залишишся там назавжди.

.випростаний, засліплений і мовчазний, а за якийсь час ніхто вже про тебе не згадає, ніхто тебе звідти ніколи не покличе. Коли шари грунту вляжуться, тоді пальці видовжаться, а зуби по краях розтягнуться в широку підземну гримасу й нічим уже не відрізнятимуться від шматка крейди. Земля западеться, сонце погасне, й настане вічна темрява там, де колись сяяли зорі.

На спині в Дейвіда виступив холодний піт. Йому здавалося, що перед ним виріс мур, який годі було пробити. Таке знищення було не просто ще однією загрозою, страшнішою небезпекою, іншим видом муки: воно було якісно іншим. Його навіть не можна було довільно уявити собі, воно прийшло до Дейвіда ззовні. Від нервового струсу його тіло вкрилося плямами. Шкіра на грудях змокріла від зусилля стримати нудоту. І водночас безмежний страх, що сповнював усю його істоту, огорнув і все навколо нього:

потоки матерії піднялися до зірок, простір розчавлено в твердь.

Коли він підвівся, несвідомо горблячись, щоб не зачепити головою павутиння, то був такий задерев'янілий, ніби опинився у велетенських лещатах. Він навіть здивувався, що ще має бодай якусь змогу ворушитися. Під благенькою заслоною смердючої буди він, поправляючи штани, відчув себе — і то була перша іскра надії — надто малим, щоб його розчавили ті лещата.

Уже надворі, коли світло ліхтарика з боязким поспіхом ковзнуло по віддалених стінах клуні, по кущах винограду й височенній сосні, що росла біля стежки до лісу, його пойняв ще більший жах. Він помчав по траві, що чіплялася йому за ноги, переслідуваний не якимось диким звіром з лісу чи котримось із домовиків, що ними забобонна бабуся населила його дитинство, а примарами з науково-фантастичних книжок, де гігантські, сірі, мов попіл, місяці затуляють половину яскраво-зеленого неба. Біжучи, Дейвід відчував, як сіра планета котиться слідом за ним. Якби він оглянувся, то пропав би навіки. В ці хвилини найбільшого страху з вакууму його фантазії виринали моторошні видива — розпадалося сонце, землю завойовували комахи — і ще дужче впевнювали його, що загибель неминуча.

Дейвід шарпнув до себе двері. В кімнатах скрізь горіли лампи — вони стояли в різних кутках і здавалися віддзеркаленням одна одної. Мати мила посуд у цеберку з гарячою водою, бабуся боязко шамоталася біля її ліктя. У вітальні — на першому поверсі цього квадратового будиночка було дві довгі кімнати — батько сидів перед закуреним каміном і нервово згортав та розгортав газету.

Дейвід узяв великий, ще дідівський, повний словник Вебстера з полиці, на яку він сьогодні таки сам його й поставив, погортав великі тонкі сторінки, м'які, наче з матерії, знайшов потрібне слово й прочитав:

"Душа — 1. Сутність, мислима як зміст, субстанція, спонука або рушійна сила життя взагалі чи життя індивідуума, особливо життя, що виявляється у фізичній діяльності; засіб існування індивідуума, що своєю природою відрізняється від тіла і, як звичайно вважають, може існувати окремо".

Далі йшли грецька та єгипетська концепції душі, але перед ненадійним порогом старовини Дейвід спинився. Йому цього було

досить. Слова, наче ґонти, заходили одне за одне, утворюючи безпечний захисток, "...як звичайно вважають, може існувати окремо". Чи ж могло бути щось справедливіше, розважніше, надійніше?

Коли Дейвід опинився нагорі, в своїй кімнаті, йому здалося, що він переборов страх. Простирала на ліжку були чисті. Бабуся випрасувала їх двома прасками, знайденими серед мотлоху на олінгерському горищі; вона брала їх по черзі з плити дерев'яною дужкою-хапачем. Аж дивно було дивитися, як спритно вона ними орудувала. З сусідньої кімнати долинав спокійний гомін і часом хода, коли батьки переносили лампу з одного місця па інше. Двері були прочинені, тож Дейвід бачив, як рухалося світло. Напевне, в останні кілька хвилин, в останню секунду снітло блисне яскравіше, показавши двері з темної кімнати до другої, освітленої.

І думка про цю мить знов злякала його. Він уявив собі власну смерть: якась чужа кімната, якесь чуже ліжко, якісь шпалери на чужих стінах, він дихає важко, з присвистом, щось мурмочуть лікарі, стривожені родичі входять і виходять, але йому немає іншого шляху, тільки вниз, у землю. Більше він не торкнеться дужки дверей. Шепіт замовк, і світло в кімнаті батьків згасло.

Дейвід почав молитися, щоб заспокоїтись. Хоч пін боявся нового випробування, а все ж звів руки вгору, в темряву над головою, і молився, щоб Христос доторкнувся до них. Не міцно й не надовго: легенького, найкоротшого потиску вистачило б йому на ціле життя. Руки його чекали, зведені в повітрі, що було матерією, яка ніби текла його пальцями; а може, то пульсувала крон?

Він опустив руки під покривало, невпевнений, чи їх хтось торкався, чи ні. Бо ж хіба дотик Христа не мак бути безмежно легенький?

Серед бурі, яку зняла в його голові та картина знищення, однієї думки Дейвід тримався твердо: що там, у туалеті, він зіткнувся з іншою

дійсністю, скелею жаху, досить міцною, щоб на ній побудувати будь-яку, хоч і найвищу споруду. Йому треба було тільки невеличкої допомоги, підбадьорливого слова, жесту, кивка головою, і він почував би себе в безпеці, ніби з охоронною грамотою.

Певність, яку дав словник, за ніч розвіялась. Сьогодні вже була неділя, теплий, гарний день. У чистому повітрі за милю чути було волання церковних дзвонів: "Святкуйте! Святкуйте!" Тільки батько пішов до церкви. Він одяг піджак, не відкотивши рукавів сорочки, сів у маленький, старий чорний "плімут", що стояв біля клуні, й вирушив у дорогу, понуро, болісно скривившись, як завжди, хоч би що він робив. Він надто скоро перемкнув швидкість, і стерті колеса зняли хмару рудої куряпи на помощеній вулиці.

Мати пішла в поле подивитися, котрі кущі треба підрізати. Дейвід, хоч звичайно волів сидіти вдома, цього разу подайся з нею.

Цуценя бігло за ними ззаду, скавчало, як доводилось іти стернею.

але боязко тікало, коли хтось із них цертався, іциб узяти його на руки. Коли вони дійшли до краю поля, мати запитала:

— Що з тобою, Дейвіде?

— Нічого. А чому ви питаєте?

Мати пильно подивилась па нього. Ліс перетинав зеленою лінією простір за її головою, що вже почала сивіти. Матії повернула голову і рукою показала на їхній будинок, що лишився за півмилі позад них:

— Глянь, як він уписався в краєвид. Тенор уже так не вміють пов'язувати будівлі з місцевістю. Батько завжди казав, що фундамент закладали з компасом. Треба десь дістати компас і перевірити. Будинок

начебто звернений передньою стіною на південь, але мені здається, що південь більше в цей бік.

Коли мати, розмовляючи з Дейвідом, стояла отак боком, вона здавалася молодою і вродливою. Пасмо волосся, що гладенькою хвилею спадало над вухом, світилося сріблом, чистотою, спокоєм і робило її в синових очах якоюсь чужою. Дейвід ніколи не ділився своїми тривогами з батьками, не вважав, що вони повинні його втішати. З самого дитинства йому здавалося, що в них більше всілякого клопоту, як у нього, їхня безпорадність давала йому ілюзію власної сили; тому тепер, стоячії на цьому високому, залитому сонцем пагорбі, він ревниво беріг загрозу, яку відчував, ніби подих вітру на кінчиках своїх пальців,— загрозу, що весь цей широкий краєвид порине в темряву. Він поблажливо прийняв від матері тільки єдину втіху — дивний факт, що вона, хоч прийшла оглядати кущі винограду, не взяла ножиць, бо мала тверде упередження, що працювати в неділю гріх.

Коли вони верталися назад у супроводі цуценяти, яке скавчало ззаду, хмарка куряви за далекою смугою дерев свідчила, що батько їде з церкви. Він був уже вдома, як вони прийшлії, і привіз недільну газету. Він зустрів їх сердитим зауваженням:

— Добсон надто інтелігентний для цих фермерів. Вони сидять.

пороззявлявши роти, і жодного слова не чують із того, що він каже.

Дейвід сидів до пів на другу, втупившись у газету, читав гумор і спортивну рубрику. О другій годині у фаєртаунській церкві відбувалася, лекція з катехізису. Досі він учився релігії у лютеранській церкві в Олінгері, і вже самий перехід із неї сюди був ганебною деградацією, В Олінгері учні збиралися вечорами в середу, причепурені, ніби на забаву. А потім, коли червоновидий священик, з уст якого слово "Хрнстос" падало, мов розжарений камінь, благословляв їх, найвідважніші з Бібліями під пахвою заходили до перекусної і курили. Тут, у Фаертауні,

дівчата були білі, нудні телички, а хлопці, в костюмах своїх ба.тьків,— руді цапки з вузькими, витягненими обличчями. Пополудні в неділю •цю череду заганяли під склепіння занедбаної церкви, де тхнуло прілим сіном. Оскільки батько поїхав машиною з якоюсь черговою справою в Олінгер. Дейвід пішов до церкви пішки, втішаючись

простором і тишею. Лекцій релігії він не любив, але сьогодні сподівався почути те підбадьорливе слово, побачити той жест, якого йому так було треба.

Велебний Добсон був тендітний юнак із великими карими очима й вузькими, білими, гарної форми руками, що літали, мов сполохані голуби, коли він виголошував проповідь. Він, здавалося, був трохи не на місці в цій лютеранській парафії. Це була його іierша посада. Парафія була розкидана: йому доводилось обслуговувати ще одну сільську церкву, віддалену від цієї на двадцять миль. Його "форд" мінливого зеленого кольору, ще півроку тому зовсім новий, тепер був до самих віконець забризканий рудою грязюкою і весь деренчав від їзди нерівними сільськими дорогами, де священик часто блукав на зловтіху багатьом мешканцям. Але Дейвідова мати любила Добсона і, що було багато важливіше для кар'єри священика, любили його також Гаєри — родина спритних купців, які продавали харчові продукти іі трактори, були власниками готелю і порядкували у фаєртаунській церкві. Любив священика й Дейвід і почував, що той, у свою чергу, любить його.

Бувало, під час лекції з катехізису, коли учні робили якусь особливу дурницю, Добсон звертав на нього свої великі карі очі, в яких світилася тиха зневіра, і той погляд, хоч і лестив Дейвідові, але водночас і трохи непокоїв його.

Навчання катехізису полягало в голосному зачитуванні із спеціальної брошурки відповідей на теми, які учні готували протягом тижня, наприклад такі: "Я господь, бог твій, що... господь, бог твій, що— господь, бог твій, що..." Потім можна було ставити запитання, хоч звичайно ніхто їх ніколи не ставив. Сьогоднішньою темою була остання

третина "Вірую". Коли прийшов час ставити запитання, Дейвід, червоніючи, промовив:

— Я хотів би знати про воскресіння... Чи з хвилини смерті до судного дня в нас є свідомість?

Добсон закліпав очима, зморщив маленькі гарні уста, показуючи цим, що Дейвід ще дужче ускладнює і так складну річ. На обличчях інших учнів проступив холодний подив, ніби в Дейвідовому запитанні було щось непристойне.

— Ні, думаю, що немає,— відповів велебний Добсон.

— Ну, а де ж перебуває наша душа весь цей час?

Клас відчув, що діється щось незвичайне. Боязкі очі Добсона зволожилися, наче він силкувався хоч формально підтримати дисципліну; одна дівчина, найтовща, дурнувато посміхнулася до своєї сестри-близнючки, не такої товстої. Стільці стояли нерівним колом. Настрій, що, ніби струм, перебігав по тому колу, вжахнув Дейвіда. Невже кожен з них знає щось таке, що йому не відоме?

— Мабуть, можна сказати, що наші душі сплять,-мовив Добсон.

— А тоді вони прокинуться, і земля залишиться такою, як була завжди, з усіма людьми, що на ній жили? Де ж тоді буде небо?

Аніта Гаєр захихотіла. Добсон глянув на Дейвіда пильно, але з виразом якогось незрозумілого прощення, наче між ними була таємниця, а Дейвід її тепер зрадив. Проте Дейвід не знав ніякої таємниці. Він хотів тільки одного: щоб Добсон сказав те, що казав кожного недільного ранку. А той не хотів. Ніби тих слів не годилося казати в розмові.

— Ти міг би, Дейвіде, уявити собі небо приблизно так: це те, що Авраам Лінкольн зробив для нашої країни і що живе після нього.

— Але чи Лінкольн свідомий того, що воно живе після нього? — Дейвід почервонів, тепер не з сорому, а з люті; він ішов сюди з такою довірою, а з нього роблять дурня.

— Чи він свідомий цього? Я б сказав, що ні; але це не має значення.— Голос Добсонів набув твердості боягуза; в ньому тепер бриніла ворожість.

— Не має?

— Так, перед лицем господнім не має.

Єлейність, приголомшливе нахабство цієї відповіді так образили Дейвіда, що на очах у нього виступили сльози. Він опустив погляд на книжку, де слова "обов'язок", "любов", "послух", "честь" були складені у формі хреста.

— У тебе є ще якісь запитання, Дейвіде? — озвався Добсон уже ласкавим голосом.

Інші учні вже гомоніли, складаючи свої книжки.

— Ні,— відповів Дейвід твердо, але не зміг підвести очей.

— Чи моя відповідь задовольнила тебе?

— Так.

Священик замовк, і сором, який він мав би відчувати, пойняв Дейвіда; оскарження в облудності звалилось на нього, невинного, і він

знав: збоку, мабуть, здавалося, що то почуття вини не давало йому підвести очей, коли він виходив, хоч Добсон пронизував його своїм поглядом.

Батько Аніти Гаєр підвіз його битим шляхом до путівця. Дейвід сказав, що далі піде пішки, хоче прогулятися, і збагнув: містер Гаєр тому так швидко погодився на це, що не хотів порошити свого синього "б'юїка". З цим було все гаразд, як і з усім, поки ти його розумієш. Від обурення, що його ошукали, що ошукали християнство, всередині в Дейвіда щось затверділо. Рівний, утоптаний путівець, на якому подекуди витикалося рожевувате каміння, був ніби дзеркалом його настрою. Квітневе сонце лило своє проміння з самої середини західної половини неба; в ньому вже вчувалася літня спека. Придорожній бур'ян покрила курява. Серед свіжої трави і густої, як щітка, озимини комахи, мов заведені, співали свою монотонну пісню. Віддалік під лісом Дейвід побачив тоненьку постать у батьковому піджаку. Мати. Він дивувався, що їй подобаються такі прогулянки, бо йому самому рудуваті смуги полів, що лагідно підіймалися й опадали, здавалися тільки втіленням безмежної втоми.

Рум'яна від свіжого повітря й радості, матії повернулася з прогулянки раніше, ніж Дейвід сподівався, і, вражена, застала його з дідусевою Біблією. Це була груба, невеликого формату чорна книжка; палітурки там, де її тримали дідусеві пальці, були витерті, спинка трималася з одного боку лише на тонкій стяжці матерії. Дейвід шукав того місця, де Ісус каже одному з розбійників на хресті: "Ще й день не мине, як ти будеш зі мною в царстві небеснім". Досі він ніколи не читав сам Біблії. А зніяковів так, коли мати застала його над нею, тому, що йому був огидний весь апарат святості: задушливі церкви, крикливі гімни, бридкі вчительки з недільної школи і їхні дурні брошурки; все в них він ненавидів, крім одного — обіцянки, яку вони з собою несли, обіцянки, яка в пайспотвореніший спосіб — ніби найгіршій старій почварі в королівстві раптом запропонував свою руку принц,— робила можливою кожну добру й реальну річ: гру в м'яча, жарти, дівчат з повними грудьми. Він не міг пояснити все це матері.

Не встиг. Вона випередила його запитанням, сповненим перебільшеної турботи:

— Дейвіде, навіщо ти взяв дідусеву Біблію?

— Читати. Ми ж бо живемо в християнській державі, чи як?

Мати сіла на зелену канапу, яка в Олінгері колись стояла у вітальні під орнаментованим люстром. Від прогулянки на щоках у неї все ще грала усмішка.

— Я хотіла б, щоб ти мені про все розповів, Дейвіде.

— Про що?

— Про те, що тобі не дає спокою. Ми з батьком обоє помітили, що тебе щось турбує.

— Я запитав велебпого Добсона про небо, а він сказав, що воно схоже на добрі діла Авраама Лінкольна, які живуть після нього.

Він сподівався, що це її приголомшить.

— Ну й що? — запитала мати, чекаючи ще якогось пояснення.

— Більше нічого.

— А чому тобі не сподобалося те, що він сказав?

— Ну, хіба ви не бачите? Виходить, що неба взагалі помає.

— Не бачу, щоб так виходило. А ти хотів би якого неба?

— Не знаю, якого. Але хотів би, щоб воно чимось було. Я сподівався, що він скаже мені, яке воно. Думав, що це його робота.

Дейвід розсердився, відчувши, що здивував матір. Вона думала, що небо давно вивітрилося йому з голови. Уявляла собі, що пін уже також приєднався, хоч мовчки й таємно, до змови, якою — пін тепер знав це — було все навколо нього.

— Дейвіде, тобі ніколи не хочеться відпочити?

— Ні, не хочеться.

— Ти ще такий молодий. Коли ти будеш старший, то все сприйматимеш інакше.

— Дідусь не сприймав інакше. Гляньте, яка ця книжка зачитана.

— Я ніколи не могла зрозуміти твого діда.

— А я не розумію священиків, які кажуть, що небо схоже на пам'ять про добрі діла Лінкольна. А коли ти це Лінкольн?

— Я думаю, що велебний Добсон помилився. Спробуй вибачити йому.

— Не в тім річ, що він помилився! Річ у тім, що ти вмреш і ніколи вже не будеш ходити, бачити, чути.

— Але ж, любий мій,— роздратовано сказала мати,— не можна бути таким жадібним і хотіти більше, як маєш. Господь послав нам такий чудовий весняний день, подарував нам ферму, перед тобою ще ціле життя...

— Отже, ви вважаєте, що бог є?

— Авжеж б,— мовила вона з такою глибокою полегкістю, що обличчя її проясніло, стало спокійне й лагідне.

Дейвід стояв надто близько від матері і бонися, що вина простягне руку, щоб погладити його.

— Отже, він створив усе? Ви відчуваєте це?

— Так.

— А хто ж тоді створив його?

— Людина, а хто ж. Людина.

Вона аж засяяла з радощів, що знайшла таку вдалу відповідь.

але Дейвід зневажливо махнув рукою:

— Ну, це знову ж виходить, що його немає.

Мати хотіла взяти його за руку, але він відсмикнув її.

— Дейиіде, це таємниця. Диво. Диво таке величне, що велебний Добсон не зміг би його пояснити. Адже ти не кажеш, що будинків немає тому, що їх спорудила людина.

— Не кажу. Проте бог.повинен бути інакший.

— Але ж, Дейвіде, ти маєш докази. Виглянь лишень у вікно на сонце, на поля.

— Це гірка втіха, мамо. Хіба ви пе розумієте,— він кахикнув, бо йому щось застрягло в горлі,— що коли ми вмремо, то для нас скінчиться і сонце, й поля — геть усе! Ох, який жах. Який безмежний жах!

— Що ти, Дейвіде, зовсім ні. Адже ясно, що ні.

Вона схвильовано простягла руки, показуючи тим порухом, що ладна прийняти в свої обійми його безпорадність; уся її грацiйність, лагідність, її любов до прекрасного зосередилися в очікувальній напрузі, і це викликало в ньому бурхливу ненависть.

Він не дасть ласкою відвернути себе від правди. "Я путь, я правда..." — Ні,— мовив він.— Лишіть мене самого.

Він узяв за піаніно тенісний м'ячик і вийшов надвір кидати його в причілок будинку. Вгорі на стіні видніла латка, де руда штукатурка, накладена на пісковик, відпала, і він намагався влучити в неї м'ячиком, щоб надлупати її ще більше. Його глибокий внутрішній біль заступила менша, але ближча тривога, що він образив матір. Він почув, як па дорозі заторохтіла батькова

машина, і зайшов до хати помиритися, поки з'явиться батько.

На щастя, мати не дихала гарячою, задушливою люттю, а була холодна, рішуча й ділова; вона простягла йому старий зелений томик, свого інститутського Платона, і сказала:

— Я хочу, щоб ти прочитав "Притчу про печеру".

— Добре,— відповів він, хоч знав, що це йому не допоможе.

Якась історія неживого вже грека, якраз настільки туманна, щоб подобатись матері.— Хай вас це не турбує, мамо.

— Мене це таки турбує. Я певна, Дейвіде, що ти там знайдеш Щось для себе. А коли станеш дорослий, такі речі будуть куди менше тебе цікавити.

— Може. Але ж який це страх, який страх!

Батько вже торсав за двері. Клямка не піддавалася, і, поки бабуся дошкандибала до дверей, щоб упустити його, він відчинив їх ногою. Хоч мати звичайно тримала в таємниці свої розмови з Дейвідом, наче їхній спільний скарб, тепер вона відразу вигукнула:

— Джордже, Дейвіда тривожать думки про смерть!

Батько підійшов до порога вітальні. Кишеня його сорочки віддималася від олівців. В одній руці він тримав їхні святкові ласощі — рожеву коробочку з морозивом, що почало танути, а в другій ножа, яким він хотів розділити його на чотири пайки.

— То хлопця тривожить смерть? Не думай про неї, Дейвіде.

Я щасливий, як переживу день, і не журюся. Якби вони взяли були дробовика і застрелили мене в колисці, мені було б краще. Не заважав би нікому на світі, їй-богу, я думаю, що смерть чудова річ.

Я надіюсь на неї. Викинь собі з голови непотрібні думки. Якби тут був той, хто вигадав смерть, я б йому причепив медаль.

— Тьху, Джордже! Ти ще дужче злякаєш дитину.

Але то була неправда, батько ніколи не лякав Дейвіда. Батько не міг йому зробити ніякої шкоди, взагалі ніякої. Навпаки: в його перебільшеній зневазі до самого себе Дейвід бачив щось схоже на свій власний настрій. Віддалено схоже. Дейвід дивився на своє становище з розважністю холодного стратега. В світі інших людей він не знайде

ніякого натяку, підбадьорливого жесту, які йому потрібні, щоб почати будову фортеці проти смерті. Вони ні в кого не вірять. Він був самітний у своїй глибокій ямі.

Протягом наступних місяців його становище трохи змінилося.

Школа була для нього якоюсь розрадою. Всі ті хтиві, напахані істоти, дотепні й насмішкуваті, з жувальною гумкою в роті, всі вони приречені на смерть, і жодне з них не переймалося цим.

У гурті з ними Дейвід відчував, що вони заведуть його в яскравий, дешевий рай, приготований спеціально для них. У будь-якому гурті його страх пригасав. Він розмірковував так: десь у світі м.ає існувати кілька людей, які вірять у те, що треба, і чим більший гурт, тим більше шансів, що якась одна така душа опиниться

близько від нього і він зможе її гукнути, якщо не виявиться надто неосвіченим, надто темним, щоб її впізнати. Йому легшало на серці, коли він бачив духовних осіб: хоч би що вони про себе думали, їхні комірці все-таки були для нього ознакою, що десь хтось колись усвідомив, що ми не можемо, ніяк не можемо піддаватися смерті. Теми проповідей, вивішені на стінах церков, коротенькі уривки з побожних пісень у музичних радіопрограмах, образки із зображенням ангелів і чортів — ось якими крихтами Дейвід угноював грунт під свою надію.

А взагалі Дейвід намагався приглушити свою безнадію гомоном і штовханиною. Автоматичний більярд у перекусній був вдячною розвагою; коли він схилявся над столиком, на якому шурхотіли кульки й спалахували лампочки, в грудях у нього відлягало, камінь спадав з серця. Він радів, що батько має в Олінгері багато справ. Кожна його затримка відсувала хвилину, коли їм знов доведеться вертатись путівцем у саме серце темного фермерського краю, де єдиним світлом була гасова лампа на обідньому столі в кімнаті, світлом, від якого їжа здавалася сумною, нужденною, похмурою.

Дейвід втратив цікавість до читання. Боявся знов опинитись у тенетах. У детективних романах люди вмирали, як непотрібні, викинуті на сміття ляльки, у науково-фантастичних книжках безмежжя простору й часу чигало на людину, щоб розчавити її; навіть у П. Г. Водегауза він відчував порожнечу, відхід від дійсності; це виявлялося в почутті гіркоти, яка пронизувала його твори, і в кумедних постаттях нікчемних духовних осіб. Уся їхня веселість, здавалося, прикривала порожнечу, кожна спокійна година була насичена страхом.

Почалися канікули. Батько їздив тепер машиною в інший бік, на будівництво, куди він найнявся на літо табельником, і Дейвід, мов уламок з розбитого корабля, застряг серед спеки, зелені, пилку квіток і дивного одноманітного гудіння, що непереможно панувало в бур'яні, люцерні й присохлій садовій траві.

На день його п'ятнадцятиріччя батьки, жартуючи, що Дейвід тепер став сільським парубком, подарували йому рушницю. Тепер він розважався нею, як досі автоматичним більярдом: йшов до старої цегельної печі в лісі, куди скидали сміття, ставив зверху на стіну з пісковика порожні консервні бляшанки і одну по одній збивав їх. Він брав з собою довгоногого собаку, що мав домішок китайської породи,— в нього було чудове, густе, рудого кольору хутро. Мідяк — так звали собаку — ненавидів стрілянину, але любив Дейвіда й покірно йшов за ним. Коли розлягався різкий, рівний постріл, він кидався бігти, виписуючи дедалі вужчі кола, аж поки, тремтячи, опинявся біля Дейвідових ніг. Дейвід, залежно від того, в якому він був настрої, або стріляв ще раз, або падав на коліна й заспокоював собаку. І чим спокійніший ставав собака, тим легше на серці було йому самому. Собачі вуха, притиснуті з ляку до голови, лягали якось так незвичайно, так,— хлопець

шукав слова,— надійно. Біля заяложеного, оздобленого бляшками нашийника шерсть наїжачувалась, відслоняючи на споді кожної волосини, темної на кінчику, а далі яскравої, наче мідь, через що собаку й прозвали Мідяком, м'яке біле підшерстя. Стривожений Мідяк важко

дихав крізь ніздрі, дуже тонко окреслені, наче два зарубцьовапі прорізи чи шпарки для ключа в якомусь філігранному замку з чорного, пофарбованого дерева. Все його тіло, клубок м'язів і суглобів, було скарбницею краси. І, вдихаючи запах собачої шерсті, Дейнід ніби вчував тонкі запахи різних шарів землі: перегною, чорнозему, піску, глини і лискучої металевої руди.

Та коли він вертався додому і бачив складені на низьких полицях книжки, до нього вертався страх. Чотири тверді томи Уелса, ніби чотири цеглини, зелений Платон, що вразив його дивною лагідністю і складною, плутаною чистотою, мертві Голсуорсі й "Елізабет", велетенський дідусів словник, дідусева Біблія і та Біблія, яку він сам отримав, ставши членом фаертаунської лютеранської церкви,— коли Дейвід дивився на них, у ньому знов прокидався, знов поймав його душу страх. Він став млявий і понурий. Батьки шукали способу якось розважити його.

— Дейвіде, я маю для тебе роботу, — сказала одного вечора мати, коли вони сиділи за столом.

Що?

— Коли в тебе такий тон, то, мабуть, краще й не казати.

— Який тон? Немає в мене ніякого тону.

— Бабуся вважає, що в повітці розплодилося надто багато голубів.

— Чому? — Дейвід глянув на бабусю, але та сиділа, втупившії збентежений, як завжди, погляд у жовте кружало світла.

Мати голосно крикнула:

— Мамо, він хоче знати чомуі Бабуся різко й роздратовано махнула хворою рукою, наче набиралася сили на відповідь:

— Вони паскудять на меблі.

— Авжеж,— сказала мати.— Бабусі шкода тих старих олінгерських меблів, які нам уже ніколи не знадобляться. Вона вже місяць не дає мені спокою, Дейвіде. Хоче, щоб ти постріляв голубів.

— А я зовсім не хочу нікого вбивати,— сказав Дейвід.

Батько мовив:

— Цей хлопець схожий на тебе, Елзі. Він надто добрий для цього світу. А моє кредо: убий сам, або тебе вб'ють.

Мати голосно сказала:

— Він не хоче стріляти голубів, мамо!

— Не хоче? — Бабуся витріщила очі, наче з ляку, і поволі опустила руку на коліна.

— Ох, я їх вистріляю, завтра ж вистріляю,— раптом погодився Дейвід і відчув у роті приємний присмак від цього рішення.

— І я ще подумала, що коли Боєрові наймити привезуть сіно, то погано буде, як клуня скидатиметься на голубник,— уже зовсім без потреби додала мати.

Клуня вдень схожа на маленьку ніч. Пасма світла, що пробиваються крізь шпарки в сухих ґонтах, пронизують дах, наче промені зірок, а крокви, бантини і прибиті до стін драбини здаються, поки звикне око, таємничим гіллям якогось примарного лісу.

Дейвід тихенько зайшов до клуні з рушницею в руці. Мідяк розпачливо скавчав у дверях: він дуже боявся опинитися близько біля рушниці, але й не хотів відстати від Дейвіда. Хлопець обережно повернувся й наказав:

— Іди звідси!

Він зачинив дворі перед собакою і засунув засув. Цс були двері в дверях: двійчаста брама, що нею заїздили підводи й трактори, була така висока й широка, як фасад будинку.

Дух старої соломи залоскотав йому п ніздрях. Червона канапа, наполовину схована під брезентом у білих плямах, ніби зжилася а цим запахом, потонула, була похована в ньому. Отвори порожніх діжок зяяли, наче війстя в печер. На безладно позабиваних у грубе дерево цвяхах висіли всілякі речі, потрібні в господарстві,— кільце дроту, запасні зубки до борони, лопата без держака. Дейвід на хвилину завмер: він аж за деякий час почав відрізняти воркування голубів від шуму у вухах. А коли вже вслухався в те воркування, йому здалося, що тут більше й не чутії ніяких звуків: усю клуню сповнював тільки той горловий, булькотливий, млосний стогін. Голуби ховалися за кроквами та бантинами. Світло попадало до клуні крізь шпари в ґонтах, крізь брудні засклені віконця в протилежній від дверей стіні і крізь округлі, як волейбольний м'яч завбільшки, дірки в мурованих бічних стінах під самим верхом даху.

В одній із дірок, тій, що від будинку, з'явився голуб. Він залетів знадвору, сів у дірці, чітко вимальовуючись проти клаптика неба, настовбурчив пір'я і заворкував, ніби задля проби, тремтливим, схвильованим басом. Дейвід павпіпиньки ступив на чотири кроки ближче, спер рушницю на найнижчий щабель драбини, прибитої між двома слупами, й націлився у маленьку, хвацько схилену набік голову птаха. Звук пострілу пролунав наче з мурованої стіни позад нього. Голуб не впав. Але й не злетів.

Він утримався в дірці, тільки раптом закружляв і, ніби розпачливо даючи згоду, закивав головою. Дейвід персзарядип рушницю:

порожня гільза ще не перестала підстрибувати на дошках біля його ніг, як він уже націлився вдруге. Він спрямував рушницю трохи нижче, в груди птаха, намагаючись якнайспокійніше спускати гачок. Повільний, плавний порух руки, і раптом куля вилетіла; першу мить Дейвід сумнівався, що влучив, потім голуб упав, мов жмут ганчір'я, зсунувшись по стіні на солому, якою в тому місці була встелена долівка.

Тепер уже й інші голуби відірвалися від бантин і заметались у сутінку, відчайдушне б'ючи крильми і здіймаючи шум. Втекти вони могли тільки через дірки; Дейвід націлився в блакитний кружечок, а коли в ньому з'явився голуб і рушив кам'яним тунелем, що прорізував чвертьметрову товщу стіни й мав вивести його на волю,— вистрілив. Голуб застряг у тому тунелі, не маючи сили впасти ані до клуні, ані надвір, хоч ще підіймав одне крило, затуляючи ним світло. Крило безсило опадало, і він хапливо підіймав його знов, розпушуючи пір'я. Своїм тілом голуб загородив дірку. Дейвід кинувся на другий бік току, де була прибита така ж драбина, і спер рушницю так само на її нижній щабель.

До другої дірки підлетіло троє голубів; одного він підстрілив, а два вилетіли надвір. Решта голубів знов посідали на бантини, Голуби ховалися в невеликому трикутнику між другою ощепиною, що підтримувала крокви, і дахом; там були їхні гнізда.

Але чи голубам було там тісно, чи їх поймала цікавість, бо тепер, коли Дейвідові очі звикли до сповненого куряви присмерку, він побачив, як звідти в різних місцях з'являлися сірі тіні і зразу ж зникали. Воркування голубів стало різкішим: повітря, сповнене цього зляканого тремоло, здавалося густим, як рідина. Дейвід помітив обрис маленької голівки, що особливо наполегливо визирала в одному місці, запам'ятав те місце і навів на нього рушницю. Коли голівка з'явилася знов, його палець миттю натиснув на гачок. Жмут пір'я зсунувся з ощепини і поволі

впав на брезент, що вкривав олінгерські меблі. Коли Дейвід знов підвів голову, у тому місці світилася нова дірочка в ґонті.

Вийшовши на середину клуні, він підняв рушницю і застрілив ще двох голубів. Тепер він був цілковитим господарем становища і вважав, що йому не личить опирати рушницю на щабель. Він уявив себе сміливим месником. Ці нікчемні створіння зважувалися висовувати голови із тьмяної глибини старого піддашшя, зважувались забруднювати його зоряну тишу своїм жалюгідним боязким життям, а він не давав їм цього робити, спритно огортав їх знов тишею. Дейвід почував себе творцем; з маленьких плямок і порухів у темних заглибинах кроков, які він устигав помічати і в які встигав влучати, з кожної з них він робив цілого птаха.

Швидкий погляд, цікавість, іскорка життя, коли він у неї стріляв, ставала вбитим ворогом, що відчутним тягарем падав додолу.

Дейвідові не давав спокою невдалий постріл у другого голуба, що й досі час від часу махав крилом у круглій дірці. Він знов зарядив рушницю і, притискаючи її до себе, поліз драбиною вгору.

Кінчик рушниці черкнув йому по вусі, і перед ним раптом постала чітка, мов на кольоровому слайді, картина: він застрілив сам себе, і його знайшли в клуні серед його ж таки жертв. Він обхопив рукою верхній щабель — крихку, поточену шашелями, трухляву поперечку між двома стояками — і вистрілив у голуба під невели

ким кутом. Крило опало, проте куля не випхнула птаха з дірки, як він сподівався. Дейвід вистрілив удруге, втретє, та невеличке тіло, яке живим було легше за повітря, мертве виявилося надто важким, щоб зрушити з своєї високої могили. Звідси Дейвідові видно було крізь дірку зелені дерева і рудий причілок будинку.

Обліплений павутиною, що висіла між щаблями драбини, він вистріляв усі вісім патронів у вперту тінь, але не збив її. Він спустився вниз, і його вразила тиша в клуні. Мабуть, усі інші голуби повтікали другою діркою. Ну й добре, йому вже набридла ця стрілянина.

Він подався надвір, недбало несучи свою зброю. Назустріч йому вийшла мати, і він задоволене помітив, що вона боязко обминула рушницю.

— Ти відбив клапоть цеглини на будинку,— мовила вона,— Що означали ті останні постріли?

— Один голуб застряг у дірці, і я хотів його збити.

— Мідяк сховався за піаніно й нізащо не хоче вилазити.

Я його там і лишила.

— А хіба я винен? Не я ж хотів убивати тих бідолашних голубів.

— Не огризайся. Тобі не можна слова сказати, як твоєму батькові. Скільки ти їх убив?

— Шість.

Мати зайшла до клуні, і він рушив за нею. Вона прислухалася до тиші. Коси в неї були скуйовджені, мабуть, зачепилася об щось головою, як борюкалася з собакою.

— Думаю, що решта вже не вернуться,— втомлено мовила вона.— Справді не розумію, чого я послухалася мами. Так приємно було, як вони тут воркували.

Вона заходилася збирати постріляних голубів. Хоч Дейвід не мав бажання торкатися їх, а все ж пішов у кінець клуні й підняв першого вбитого птаха за теплуваті ще, тверді, червоні, мов корали, ніжки. Крила враз розгорнулися, ніби досі були зв'язані мотузкою, яку тепер попустили. Голуб був зовсім легенький. Дейвід підняв ще одного з другого кінця клуні, мати зібрала троє тих, що лежали на середині, і вони разом пішли через вулицю на південний схил, що спускався до руїн колишньої тютюнової сушарні. Схил спадав униз надто стрімко, щоб його можна було орати чи косити, в поплутаній траві росли суниці. Мати поклала додолу свою ношу й сказала:

— Треба їх закопати, а то собака зовсім сказиться.

Дейвід поклав своїх двох голубів зверху; тіла з гладеньким пір'ям м'яко лягли одне на одне. Він запитав:

— Принести вам лопату?

— Принеси собі; ти їх сам закопаєш. Ти ж їх побив,— відповіла мати. — І зроби глибоку яму, щоб собака їх не вигріб.

Коли Дейвід пішов по лопату, мати вернулася додому. Вона не глянула ні праворуч на сад, ні ліворуч на луку, як звичайно, а тримала голову напружено, ледь схиливши її, наче дослухалася до землі.

Дейвід викопав яму в тому місці, до по росли суниці, а тоді пильніше оглянув голубів. Він ніколи по бачив голуба так зблизька. Пір'я в нього було ще чудовіше, ніж собача шерсть; кожна пушинка була допасована до цілої пір'їни, а кожна пір'їна, в свою чергу, лягала так, що не порушувала візерунку, досконало виписаному на тілі птаха. Дейвід губився в його геометричних лініях, коли пір'я то розширювалось і твердло, щоб створити відповідну площину для лету, то ставало м'яким і збитим докупи, щоб огріти безживне тіло. А на поверхні безмежно досконалого і водночас простого механізму пір'я вигравали, ніби для

забавки, гами кольорів, кожна інакша, виконані, здавалося, у хвилину раптового натхнення, радості, що з усіх боків оточувала творця. А ці ж птахи розмножуються мільйонами, і їх вважають за напасть.

Дейвід опустив у пахучу, свіжу землю голуба, вбраного в яскраве крицево-синє пір'я, а за ним другого, що мінився по всьому тілі бузковими й сірими хвилями. Третій був майже білий, тільки шия полискувала рудуватим кольором. Коли він зверху поклав два останні, все ще гнучкі й м'які, і випростався, з нього спала тверда шкаралупа і ніби якісь невидимі руки, по-жіночому лагідно торкаючись оголених нервів, огорнули його захисною мантією певності, що господь, який так щедро наділив красою навіть цих непотрібних птахів, не захоче знищити всього творіння своїх рук, тому не дозволить йому, Дейвідові, жити вічно.